

QARSHI
DAVLAT
UNIVERSITETI

**ZAMONAVIY FILOGIK
TADQIQOTLAR:
NAZARIY, AMALIYOT VA
INNOVATSION METODLAR**

**« ZAMONAVIY FILOLOGIK TADQIQOTLAR: NAZARIY, AMALIYOT
VA INNOVATSION METODLAR »**

(Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya dasturi
24-25 oktabr 2024)

**«СОВРЕМЕННЫЕ ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ:
ТЕОРИЯ, ПРАКТИКА И ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ»**

(Программы международной научно-практической конференции
24-25 октябрь 2024)

**“MODERN PHILOLOGICAL RESEARCH:
THEORY, PRACTICE AND INNOVATIVE METHODS”**

(Programs of the International scientific-practical conference
24-25 October 2024)

TASHKILY QO‘MITA

1. D.X.Nabiyev – Universitet rektori, rais;
2. I.R.Bekpo‘latov – Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektor, rais muovini;
3. A.E.Xolmurodov – O‘quv ishlari bo‘yicha prorektor, a‘zo;
4. SH.B.Nashirova – Xorijiy tillar fakulteti dekani, a‘zo;
5. A.Y.Mahmudov – Nemis tili va adabiyoti kafedrasini mudiri, a‘zo;

TAHRIR HAY‘ATLARI:

1. NABIYEV D.X. . professor (rais)
2. BEKPO‘LATOV I.R. professor (rais o‘rinbosari)
3. SHODMONOV N. professor (a‘zo)
4. JO‘RAYEVA M.M. professor (a‘zo)
5. KARSHIBOYEVA U.D. professor (a‘zo)

MAS‘UL MUHARRIR:

MAHMUDOV A.Y.. dotsent

NEYROLINGVISTIKA VA DUNYO TILSHUNOSLIGI

Mirzayeva Go'zal Qobuljonovna

Doktorant (TDO'TAU)

Annotation

This article examines the relationship between neurolinguistics and global linguistics, focusing on the neurological mechanisms underlying language acquisition and production. It explores the roles of specific brain regions in language processing, the influence of globalization on language evolution, and the interplay between language and culture. By discussing Noam Chomsky's contributions to these fields, the article emphasizes the importance of understanding cognitive processes in language learning and use in a global context.

Keywords

Neurolinguistics, Language acquisition, Language production, Brain regions, Globalization, Language and culture, Cognitive processes, Noam Chomsky

Neyrolingvistika — til va miyaning o'zaro munosabatlarini o'rganadigan ilmiy soha. U tilshunoslik va neyrobiologiyaning kesishgan nuqtasida joylashgan. Neyrolingvistika til o'rganish, nutq ishlab chiqarish va tilni tushunish jarayonlaridagi miyaning rolini aniqlashga qaratilgan. Ushbu maqolada neyrolingvistikaning asosiy tamoyillari, uning dunyo tilshunosligiga ta'siri va ilgari surilgan nazariyalar ko'rib chiqiladi.

Neyrolingvistika tilni o'rganish va nutq jarayonlarida miyaning qanday ishlashini o'rganadi. Bu soha bir qator asosiy tushunchalarni o'z ichiga oladi:

Miya va til: Neyrolingvistika, miyaning turli qismlarining til bilan qanday bog'liqligini o'rganadi. Masalan, Broca va Wernicke maydonlari nutq ishlab chiqarish va tushunishdagi muhim roli bilan tanilgan (Pinker, 1994). Broca maydoni, nutqning ishlab chiqarilishi bilan bog'liq bo'lib, uning zararlanishi nutqni yaratishda qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin. Wernicke maydoni esa tilni tushunish jarayonida muhimdir, uning zararlanishi esa odamning tilni tushunishini yomonlashtiradi.

Nutq va O'qitish: Neyrolingvistika tilni o'rganish jarayonidagi nutq va o'qitish usullarini tushunishga yordam beradi. Odamlar qanday qilib yangi tillarni o'rganishadi, qanday qilib ularni doimiy ravishda ishlatadilar, bu jarayonlar neyrologik asoslar bilan bog'liqdir (Chomsky, 1986). O'qitish metodlari, til

o'rganish jarayonida miyaning qaysi qismlarini faol holatga keltirishini aniqlashda yordam beradi.

Kognitiv Jarayonlar: Neyrolingvistika til o'rganish jarayonidagi kognitiv jarayonlarni ham o'rganadi. Bu, til o'rganish va tushunishda miyaning qanday mexanizmlarini qo'llashini aniqlashga yordam beradi (Tettamanti & Weniger, 2006). Kognitiv jarayonlar, yangi tilni o'rganishdagi xotira, diqqat va o'rganishning boshqa aspektlarini o'z ichiga oladi.

Dunyo tilshunosligi, turli tillar va ularning o'zaro ta'siri, rivojlanishi, va tarqalishi bilan shug'ullanadi. Neyrolingvistika bu jarayonlarda qanday rol o'ynashi mumkinligini tushunishga yordam beradi. Dunyo tilshunosligining asosiy yo'nalishlari quyidagilar:

Til va Madaniyat: Har bir til o'ziga xos madaniyat va tarixga ega. Neyrolingvistika, madaniyat va til o'rtasidagi munosabatlarni o'rganishga yordam beradi. Til insonlarning fikrlash tarzi va ijtimoiy aloqalarini ifodalaydi (Everett, 2005). Madaniyat va til o'rtasidagi aloqalar, insonlarning tilni qanday o'zlashtirishi va ishlatishidagi muhim omillardandir.

Globalizatsiya va Til O'zgarishi: Globalizatsiya jarayonlari, tillarning o'zgarishi va bir-biriga ta'siri bilan bog'liq. Neyrolingvistika, globalizatsiyaning til o'rganish va ishlatishdagi ta'sirini o'rganadi (Baker, 2001). Misol uchun, ingliz tilining global til sifatida keng tarqalishi va boshqa tillar bilan aralashishi, tilshunoslik tadqiqotlarida qiziqish uyg'otdi. Globalizatsiya jarayonlari orqali bir xil til va madaniyatlar o'rtasida aloqa kuchayadi, bu esa yangi leksik va sintaktik elementlarning paydo bo'lishiga olib keladi.

Qiyosiy Tilshunoslik: Turli tillarni qiyosiy tahlil qilish, ularning o'zaro ta'siri va rivojlanish jarayonlarini aniqlashda muhimdir. Neyrolingvistika, bu jarayonlarda tilni qabul qilish va tushunishdagi miyaning rolini tushunishga yordam beradi (Schütze, 1996). Qiyosiy tadqiqotlar, til o'rganish jarayonidagi kognitiv mexanizmlar va til strukturalarini solishtirish imkonini beradi. Masalan, ingliz va o'zbek tillari o'rtasidagi fonetik va fonologik farqlarni o'rganish, har bir tilning o'ziga xos xususiyatlarini tushunishga yordam beradi.

Neyrolingvistika va dunyo tilshunosligi o'rtasidagi bog'liqlik juda kuchli. Bu sohalar bir-birini to'ldiradi va til o'rganish jarayonidagi ko'plab savollarga javob berishga yordam beradi:

Til o'rganishdagi Neyrologik Mexanizmlar: Dunyo tilshunosligi, tilni o'rganish va ishlab chiqarish jarayonida neyrologik mexanizmlarni o'rganishga qaratilgan tadqiqotlar bilan boyitiladi. Misol uchun, Chomskiyning "til o'rganish qurilmasi" (LAD) konsepti, til o'rganish jarayonida miyaning qanday ishlashini tushunishda muhim ahamiyatga ega (Chomsky, 1986). Bu nazariya, til o'rganish jarayonida biologik asoslarning ahamiyatini ko'rsatadi va turli tillar o'rtasidagi farqlarni tushunishga yordam beradi.

Dunyo Tillarining O'zaro Ta'siri: Neyrolingvistika, turli tillarning bir-biriga ta'sirini o'rganishda yordam beradi. Har bir til o'ziga xos fonetik va fonologik xususiyatlarga ega bo'lib, bu xususiyatlar miyaning ishlashiga qanday ta'sir qiladi (Friedmann & Szterman, 2006). Masalan, ikkita yoki undan ortiq tilni o'rganayotgan insonlar, bir tilning fonologik strukturasi ikkinchisiga qanday ta'sir qilishini kuzatish mumkin.

Neyrolingvistik Tadqiqotlar: Neyrolingvistika sohasidagi tadqiqotlar, tilshunoslikda yangi metodologiyalar va nazariyalarni rivojlantirishga yordam beradi. Bu tadqiqotlar, tilning kelib chiqishi va rivojlanishi jarayonida miyaning qanday rol o'ynashini aniqlashga yordam beradi (Tettamanti & Weniger, 2006). Neyrolingvistik tadqiqotlar yordamida, miya faoliyatini ko'rsatadigan zamonaviy texnologiyalar yordamida tilning neyrologik asoslarini o'rganish imkoniyatlari yaratilmoqda.

Chomskiy, tilshunoslikda, neyrolingvistikaning rivojlanishiga katta hissa qo'shdi. Uning nazariyalari, tilni o'rganish jarayonidagi miyaning rolini aniqlashga yordam berdi:

Transformatsion Grammatikasi: Chomskiy transformatsion grammatika nazariyasini ishlab chiqdi, bu esa tilni o'rganish va tushunish jarayonini neyrologik jihatdan tushunishga yordam beradi. Transformatsion grammatika, tilning fonologik va sintaktik tuzilmalarini bir-biriga bog'laydi (Chomsky, 1981). Ushbu

nazariya, tilning murakkab tuzilishini ochib beradi va miya qobiliyatini tushunishga yordam beradi.

Biologik Asoslar: Chomskiy, til o'rganish jarayonida biologik asoslarni o'rganishga katta e'tibor qaratdi. Bu, insonlarning til o'rganish qobiliyatini tushunishga yordam beradi (Pinker, 1994). Chomskiy tomonidan kiritilgan LAD konsepti, til o'rganish jarayonini tushunishdagi muhim elementlardan biridir. Bu nazariya, insonning til o'rganish qobiliyatini biologik asoslari bilan bog'laydi.

Neyrolingvistika va dunyo tilshunosligi sohalari, til o'rganish va ishlab chiqarish jarayonlarini yanada chuqurroq o'rganish imkoniyatlarini taqdim etadi. Kelajakda, bu sohalar orasidagi tadqiqotlar, insonlarning til o'rganish jarayonini yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Neyrolingvistika, til o'rganish va ishlab chiqarish jarayonlarini o'rganishda yangi metodologiyalarni ishlab chiqishga yordam beradi. Bu, tilshunoslik va nevrologiya o'rtasidagi aloqalarni kuchaytiradi (Schütze, 1996). Masalan, zamonaviy texnologiyalar yordamida til o'rganish jarayonidagi nevrologik o'zgarishlarni o'rganish mumkin. Miyaning turli qismlarini faol holatga keltiradigan yangi usullar va apparatlar, til o'rganish jarayonida ilmiy tadqiqotlar uchun yangi imkoniyatlar yaratadi.

Til va Kognitiv Fanlar: Kognitiv fanlar bilan birgalikda, neyrolingvistika va dunyo tilshunosligi, tilni o'rganish jarayonidagi kognitiv mexanizmlarni yanada chuqurroq o'rganishga yordam beradi (Everett, 2005). Bu, til o'rganish jarayonining umumiy kognitiv strukturasi bilan bog'liq tadqiqotlar uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Til o'rganishda kognitiv jarayonlarning roli va ta'siri, insonlarning fikrlash tarzi va muammolarni hal qilish qobiliyatiga katta ta'sir ko'rsatadi.

Neyrolingvistika tilni o'rganish va nutq ishlab chiqarish jarayonlarini tushunishda muhim ahamiyatga ega. Bu sohalar bir-birini to'ldirib, insonlarning til o'rganish qobiliyatini yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi. Chomskiyning nazariyalari, neyrolingvistikaning rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatdi va bu sohada ko'plab yangi yo'nalishlar va tadqiqotlar uchun asos bo'ldi.

Foydalanilgan Adabiyotlar

Baker, M. (2001). *The Atoms of Language: The Mind's Hidden Rules of Grammar*. Basic Books.

Chomsky, N. (1981). *Lectures on Government and Binding*. Foris Publications.

Chomsky, N. (1986). *Knowledge of Language: Its Nature, Origin, and Use*. Praeger.

Everett, D. (2005). *How Language Began: The Story of Humanity's Greatest Invention*. W. W. Norton & Company.

Friedmann, N., & Szterman, R. (2006). "The Neural Basis of Syntax: Evidence from Aphasia." *Cognitive Science*.

Pinker, S. (1994). *The Language Instinct: How the Mind Creates Language*. William Morrow and Company.

Schütze, C. T. (1996). *The Empirical Base of Linguistics: Grammaticality Judgments and Linguistic Methodology*. University of Chicago Press.

Tettamanti, M., & Weniger, S. (2006). "Neurobiological Evidence for Syntax: The Role of the Broca's Area." *Cognitive Neuroscience*.

COGNITION: THE MENTAL ACTION OR PROCESS OF ACQUIRING KNOWLEDGE

Omonova Mavluda Xolmamat qizi

(Karshi SU)

Аннотация: Эта статья посвящена упрощению и пониманию того, чем занимается познание и когнитивная лингвистика. Он помогает учащимся, студентам-лингвистам и преподавателям ELT понять характеристики и явления познания в когнитивной лингвистике, предоставляя краткий обзор когнитивной лингвистики. Лингвистика в основном фокусируется на звуках, словах, грамматических правилах и правилах языка, состоящих из фонологии (звуковой системы), морфологии (структуры слов), синтаксиса (расположения слов в предложениях) и семантики (значений). Когнитивная лингвистика представляет собой комплексную модель — совокупность комплексных исследований широкого круга когнитивных и языковых явлений.

<i>Ahmedov Husen Uzaurovich</i> Применение передовых технологий при изучении произведения "станционный смотритель" А.С.Пушкина в рамках учебных занятий по литературе	75
<i>Rizayeva Shaxnozabonu Shuxrat qizi</i> Exploring authenticity: existential themes in hemingway's the old man and the sea	79
<i>Farmonov Nurbek Pulatovich</i> Inson obrazini yaratishda badiiy vositalarning ahamiyati: muallif xarakteristikasi va portret.....	84
<i>Irisova Komila Sherzod qizi</i> Shoyim Bo'tayevning "Sho'rodan qolgan odamlar" qissasida oilaviy va ijtimoiy munosabatlar talqini.....	88

III - SHO'BA

ZAMONAVIY TILSHUNOSLIKNING DOLZARB MASALALARI

<i>Islamov Zohidjon Mahmudovich</i> “Муқаддамату-л-адаб”даги туркий сўзликнинг матн мазмунига оид таҳлили.	92
<i>Шухратхон Имяминова</i> Немис тилидаги фразеологик синонимларнинг ўзбек тилига берилишининг асосий муаммолари таҳлили	101
<i>Bobokalonov Ramazon Rajabovich</i> Neyropsixolingvistikaga bir qadam.....	107
<i>Zikrillayev G'ani Nasrullayevich</i> Falsafiy tilshunoslik va metodologiya	117
<i>Begmatov M.B.</i> Ilovali elementlarning asosiy ifodaga bog'lanish usulari.....	140
<i>Nazarov P.Dj.</i> O'zbek tadbirkorlari tilida o'zlashgan so'zlarning tutgan o'rni borasida	143
<i>A.B.Ahmedov</i> Неологизмларнинг ретроспектив аспектдаги тадқиқи.....	146
<i>N.B.Mahmudova</i> Nemis tilida so'z yasaliş muammosiga doir.....	149
<i>M.T.Raximova</i> German language in the aspect of interlingual communication ..	152
<i>Aziza Zoirova Qulmatova Durdona</i> Le role des lexemes sematiques dans le discours en français	157
<i>Aziza Zoirova Xushnazarova Dilrabo</i> Sémantique du concept verbalisé d'âge en langues anglaise, française et russe.....	161
<i>Aziza Zoirova Ro'zimova Yulduz</i> La semantique et les parties du discours.....	167
<i>Mirzayeva Go'zal Qobuljonovna</i> Neyrolingvistika va dunyo tilshunosligi.....	173
<i>Omonova Mavluda Xolmamat qizi</i> Cognition: the mental action or process of acquiring knowledge	177
<i>Begasheva Sharofat Nematullaevna</i> Turli tilida frazeologizmlar va ularning qo'llanishi.....	182
<i>Rasulova Kamola Yunusjonovna</i> Фразеологизмы русского и узбекского языка и виды их трансформации в социальных сетях.....	186
<i>Jo'raxolova Bahora Qurbonboyevna</i> Dunyoni kontseptuallashtirishda “kontseptuallashtirish, kategoriyalashtirish va ideallashtirish ” tushunchalari	192